

A. Szalay Katalin:

HOGYAN DÖNTENE?

(Esetjátékok a pedagógusok képzésében és továbbképzésében)

Az oktatásról szóló törvény megalkotását hosszú szakmai viták előzték meg, és a hatályba lépés sem jelent az iskolák, a pedagógusok számára minden szintén azonnali változást. Úgy gondoljuk, azzal teszünk határozott lépést a teljes megvalósulás felé, ha figyeljük és felkarolunk valamennyi — törvény szellemében tett — kezdeményezést, korszerűsítési törekvést. A nevelőtestület, a pedagógus szabadságának megnövekedése, az új típusú önállóság, a több döntési lehetőség új utak keresését feltételezi. Egyre több „műhat” az egyes kollégák munkájának minőségén; azon, hogy mennyire sikerül megtanulni az „új lehetőségekkel élel”; mennyire akarják és tudják megújítani a pedagógusok napi munkájukat. A megújulási folyamatban fontos szerepet tölthetnek be a továbbképzések, az önképzés; illetve az ezekhez segítséget nyújtó könyvek, segédanyagok, útmutatók.

Egy ilyen — továbbképzéshez, önképzéshez — jól értékesíthető kötetre szeretnénk az olvasók figyelmét felhívni. A könyvben — mint arról már az alcíméből tájékozódhatunk — a szerző ahhoz ad indítékot, konkrét tanácsot és példát, hogy hogyan tudjuk az esetjátékokat a pedagógusok képzésében és továbbképzésében felhasználni. Az esetjátékokról mint az esettanulmány egyik változatáról szól, hangsúlyozva, hogy a pedagógiai esetjáték a „... problémahelyzet sokoldalú megközelítésével, a helyes alternatívák minél differenciáltabb megfogalmazásával segíti a pedagógiai valóság feltárását és megismerését.” (28. o.)

„Mit teszünk akkor, amikor szünetben az iskola folyosójára berepül egy kő az ablakon?” Ezzel a kérdéssel kezdődik az első fejezet, amelyben a szerző megfogalmazza *kinek is szól ez a könyv?* „... a képzés, a továbbképzések irányítóinak, szervezőinek, vezetőinek szól. Az a célja, hogy ezt a pedagógiában alig ismert módszert megismertesse, elterjessze, és lehetőséget adjon további tökéletesítéséhez.” (5. o.) A könyvet áttanulmányozva — egy-egy feladatsorát a pedagógusképzésben kipróbálva — mi magunk is arra szeretnénk ösztönözni kollégáinkat — a pedagógiai intézetben dolgozókat, szaktanácsadókat, munkaközösség-vezetőket, osztályfőnököket, napközi otthonban, kollégiumban tevékenykedő nevelőket —, hogy olvassák, vitassák meg, játszsák el ezeket a mindennapi gyakorlatban gyakorta előforduló eseteket, szituációkat, konfliktusokat.

A második fejezet a „Milyen a jó továbbképzés?” címet viseli. Ebben a részben a szerző a továbbképzés múltját, jelenét és jövőjét vizsgálja a gyakorló pedagógus szemével.

A könyv következő fejezete a „Konfliktusaink és tévedéseink” címet kapta. Részletesen olvashatunk arról, hogy a napi pedagógiai gyakorlat — „a szituációk és konfliktusok hálójában” — nem más, mint a helyzetekhez való alkalmazkodás, ami egyben a helyzet felismerését jelenti. A helyzetfelismerés, a lehetőségek mérlegelése, a legjobb megoldás kiválasztása nem egyéb, mint *döntés*. Ezzel összefüggésben megszivlelendőnek tartjuk a pedagógiai döntés értelmezéséről, a döntés sikeréről, fázisairól tett megállapításokat. A könyv írója a következőket írja: „A döntés nemcsak a jó kiválasztása, hanem egyben lemondás is más alternatívákról, ebben rejlik a kockázata. A helyzetek a variációk sokaságát is kínálhatják, amelyek közül a döntésre készített személyeknek választaniuk kell. Amikor választunk, a választásban benne van egész személyiségünk, szakmai kompetenciánk; mindaz, ami eddigi életünk során tudásban, tapasztalatban felhalmozódott, élményeink, indulataink, érzelmeink, előítéleteink és elvárásaink, szokásaink, értékeink, kultúránk, viselkedésünk.” (22. o.) A „választásunk” kitüntetett szerepe van a pedagógiában, hiszen — mint ahogyan erre ez az írás is felhívja a figyelmet — a pedagógusok naponta akár több száz döntést is hozhatnak. Vagyis a *napi több száz választásban, naponta több százszor „megnyilvánul” a pedagógus személyisége*.

A döntés sikere — mint ahogy minden gyakorló kolléga naponta tapasztalja — számtalan tényezőtől függ. Ebben a kötetben a következő tényezőkről olvashatunk: milyen gyorsan, milyen információ alapján döntünk; mennyire támaszkodunk másokra; mennyire tudjuk kiszámítani döntésünk következményeit? A döntési folyamatot három fázisban elemzi a szerző (a helyzet felismerése; az alternatívák képzése és a tényleges döntés), de figyelmeztet arra, hogy a valóságban ezek a szakaszok nem különülnek el egymástól; és legtöbbször olyan rövid idő alatt játszódik le a folyamat, hogy nincs rá mód figyelemmel kísérni.

A döntési képesség fejleszthető, ehhez „egy kulcs” az esetjáték, amely sokoldalúan fejleszti a résztvevők személyiségét. Egy-egy valóságból vett eset megvitatása mozgósítja a résztvevők témával kapcsolatos ismereteit, élményeit; mobilizálja a véleményüket; nyitottabbá tesz mások élményeinek és tapasztalatainak befogadására; megtanít vitatkozni, együttműködni, másokra figyelni.

A szerző különösen fontosnak tartja a vitaközlés szabályainak megtanulását, a vitakultúra kialakulását, ezért külön fejezetet szentel „Együtt

a vitában" címmel ennek a kérdéskörnek. Ebből a fejtegetésből külön is szeretnénk kiemelni egy gondolatot: „Kétszeresen fontos, hogy éppen a pedagógusok minél több esetelemzéssel kapcsolatos vitában vegyenek részt, hiszen a vitában edzett tanár nyitottabbá válhat a tanulók problémamegoldásaival kapcsolatban is.” (47. o.) A vita során felül kell vizsgálnunk nézeteinket, és lehetséges, hogy meg kell változtatnunk véleményünket; fejlődik realitásérzékünk; a vitában kialakulhat az együttműködésnek az a formája, amikor képesek vagyunk figyelni saját magunkra és másokra.

A tulajdonképpeni fő fejezet a „*Feladatgyűjtemény a játékokhoz*” című. Ebben találhatjuk azokat a döntési helyzeteket, amelyeket a szerző tartalmuk és feldolgozásmódjuk szerint három csoportba osztott.

Az *alaphelyzetek* csak pár szóval, egy-két mondatdal utalnak a konfliktusra. Néhány példa ezek közül: *Mit tenne*, ha az egyik tanár arra kérné, hogy csináljon rendet helyette az osztályban? *Mit tenne*, ha tudomására jutna, hogy az egyik idősebb férfitanár felső tagozatos lányaival a szertárban tolatkodóan viselkedik? *Mit tenne*, ha tehetetlen dühében igazságtalanul pofon váгна egy gyereket?

Az *esetjátékok*, *szerepjátékok* olyan eseteket, szituációkat tartalmaznak, amelyekben elegendő információ van a döntési alternatívák képzéséhez. A terjedelmi korlátok miatt csak egyetlen példa: „Egy kartársnő meséli: Nevelőváltás volt a napköziben. Zsolt az elődömet imádta. Engem bizalmatlanul fogadott, és eleve kijelentette, hogy én matekból úgysem tudok segíteni, mert azt X tanárnő ezerszer jobban tudta nálam. Minduntalan kötekedett velem, mindent kifogásolt. Bosszantott a gyerek viselkedése. A tekintélyemet kezdtem féltetni. Be akartam bizonyítani, hogy a matematikaik én is tudom.” *Mit gondol, hogyan csinálta?* A hasonló történetek, esetek után — többek között — ilyen kérdéseket olvashatunk: hány konfliktust érzékel? Hogyan tovább? Mit kellett volna tennie? Mi történik később? Hogyan értékeli az esetet? stb.

A *döntési játékok* segítségével néhány lehetséges alternatíva közötti választást lehet gyakorolni. Mint nevük is elárulja, elsősorban a döntést segítik. A feladatgyűjtemény 15 döntési játékot ismertet. Sajnos, terjedelmi okok miatt nem tudunk ebből egyet sem bemutatni, de talán a címek (illetve alcímek) érzékeltetik a szerző szándékát: Mi a fontosabb? (osztályozás-értékelés); Ez a felelet? (az értékelés módja); Mit írjak be? (az osztályozás tartalma és a tankönyv); Minősítés: kiváló! (a pedagógus fejlesztő hatása); Ki érti igazán? (új módszer bevezetése); Ki járjon egyetemre? (fizikai dolgozók gyerekei); Miért tette? (az iskola felelőssége); Vigyázat! (az iskola felelőssége); Melyiket válasszam? (a társadalomtudományi műveltség és az iskola); Kell-e szaktanterem? (a pedagógusok természetismeret-

nyos szemlélete); Kinek van igaza? (szerepek — feladatok); Ha minden kötél szakad... (vezető — vezetőhelyettes); Az ajándék (vezetői döntés); Két tűz között (tanuló—tanár—igazgató kapcsolat).

A játékok — mint jeleztük — úgy vannak összeállítva, hogy a döntési alternatívákat nem a résztvevőknek kell kidolgozniuk, hanem néhány lehetséges, tipikusnak mondható megoldási javaslat közül kell kiválasztaniuk az általuk vélt legmegfelelőbbet. A döntési játékok felhasználására, a játékok levezetésére részletes útmutatót találunk e fejezetben.

Akkor, amikor e kötetet figyelmükbe ajánljuk, szeretnénk hangsúlyozni, hogy ez a segédanyag nem a tanárok saját tapasztalatainak elemzését kívánja helyettesíteni; nem mentesítheti a kollégákat saját iskolai élményeik, esetleges kudarcuk megvitatása alól, de jól kiegészítheti ezeket. A sokféle problémahelyzettel való szembenézés, ezek elemzése, megtárgyalása olyan „pedagógiai gyakorlatoz” jelenthet, amely segítheti a mindennapi valós problémákkal szembeni pozitív attitűd kialakítását.

Országos Oktatástechnikai Központ Veszprém,
1986. 113. l.

DR. FARKAS KATALIN

HAZAI TUDÓSÍTÁSOK TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

A XIX. századi magyar nyelvű folyóiratok művelődéstörténetünk leggazdagabb, jórészt még feltáratlan dokumentumforrásait jelentik. A Magyar Hírmondó-sorozat 1981 óta rendszeresen adja közre egykorú újságok anyagát. E vállalkozás pozitívumokat és negatívumokat is rejt magában. A cselekvés önmagában is üdvözölhető, hiszen nehezen megközelíthető, csak könyvtárakban olvasható, régi újságokat vehetünk kézbe. Ugyanakkor kérdés, hogy az eredeti folyóiratok lerövidített változatai nem alakítják-e át teljesen a lapok képét a mai olvasó számára? E problémából adódik a kötet szerkesztők felelőssége.

Egy nemrég kiadott háromkötetnyi szöveggyűjtemény két különböző profilú lapból készült, s a kötet szerkesztők felfogása is különbözik. A *Hazai Tudósítások* (1806—1848) újraserkesztésére S. Varga Katalin vállalkozott. Egy sokszínű hírlap levél-tudósításait témakörök szerint csoportosítja, jegyzeteket alig fűz az anyaghoz, a következtetéseket az olvasóra bizza. A *Tudományos Gyűjtemény* (1817—1841) című folyóirat cikkeinek válogatója, Juhász István más módszerrel dolgozik. A lap tudományos, „felnőttebb” jellegéből adódóan nem tér el az eredeti szerkezetétől, a teljes terjedelmű tanulmányok időrendi sorrendet követnek. A magyarázó jegyzetek természetesen bőveket, elmélyülteket. Mindkét szerkesztői vállalkozás célja nyilvánvaló: egyes elfe-